

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

FarDU
ILMIY
XABARLAR-

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

— 2-2023 —

НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

M.Nasritdinova	
Artpedagogikaning bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilari ijodkorlik qobiliyatlari rivojida imkoniyatlari	312
G.Mo'minova	
Universitet talabalarining so'z o'rganish strategiyalaridan foydalangan holda leksik kompetensiyasini rivojlantirish	390
N.Mamatqulova	
Ta'limda kredit-modul tizimini qo'llashning ayrim jihatlari	321
U.O'rishov	
Estrada jaz musiqasi evolyutsiyasi va uning nazariy-metodologik asoslari	325
S.Uraimov	
Maktabda gipertermiya sharoiti orqali jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini monitoring qilish	331
I.I.Toshpulatov	
Inson kapitali nazariyasining shakllanishi va rivojlanishi	334
F.U.Mirjavharova	
Jamiyatda xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlashning ijtimoiy-siyosiy mohiyati	337
M.Y.Isaqov, D.R.Tojiboyev	
O'tloqi-voha tuproqlari tarkibidagi mikroelementlar tahlili va biologik singdirish koeffitsiyenti.	341
I.I.Muhitdinov	
Jinoyat geografiyasi va uning mohiyati, asosiy yo'nalishlari	346
T.X.Tashmetov	
Ijtimoiy tarmoqlardagi yot va zararli g'oyalarning o'ziga xos xususiyatlari	350
D.B.Makhametova	
Ta'limdagi muqarrar yangi media	355
A.T.Akbarov	
Oilada kattalar sportini tashkillash	359

FANIMIZ FIDOYILARI

O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan fan arbobi, akademik Sayyora Sharafovna Rashidovaning 80 yilligiga	364
--	------------

TA'LIMDA KREDIT-MODUL TIZIMINI QO'LLASHNING AYRIM JIHATLARI

SOME ASPECTS OF APPLICATION OF CREDIT-MODULE SYSTEM IN EDUCATION

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЫ В ОБРАЗОВАНИИ

Mamatqulova Nilufar Boyzoq qizi¹¹Mamatqulova Nilufar Boyzoq qizi

– Andijon davlat universiteti, ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha) yo'nalishi tayanch doktoranti

Annotatsiya

Kredit-modul tizimi ta'limning kelajagi hisoblanadi. Ushbu maqolaning maqsadi oliy ta'lim muassasalarida kredit-modul tizimini yo'lga qo'yishning shart-sharoitlarini muhokama etish, ushbu tizimning afzalliklarini ko'rsatish, tizimning kelib chiqish tendensiyalarini tahlil etish va takliflar kiritishdan iborat.

Abstract

The credit-module system is the future of education. The purpose of this article is to discuss the conditions for establishing the credit-module system in higher education institutions, to show the advantages of this system, to analyze the trends of the origin of the system and to make suggestions.

Аннотация

Кредитно-модульная система – будущее образования. Цель данной статьи - обсудить условия создания кредитно-модульной системы в высших учебных заведениях, показать преимущества этой системы, проанализировать тенденции зарождения системы и внести предложения.

Kalit so'zlar: Office Hours, GER, kredit-soat, fanlarga yozilish, Registrator ofisi, GPA, transkript, edvayzer, talabning shaxsiy o'quv rejasi, ishchi o'quv reja.

Ключевые слова: рабочее время, ОКО, кредитный час, предметная регистрация, средний балл успеваемости, транскрипт, консультант, личный учебный план студента, рабочий учебный план.

Key words: Office Hours, GER, credit hour, subject registration, Registry Office, GPA, transcript, advisor, student's personal study plan, working study plan.

KIRISH

Jahon amaliyotida elektron ta'lim muhiti (masofaviy)da o'quv jarayonini amalga oshirishni joriy etish bosqichiga doir pedagogik modellarni ishlab chiqish, elektron ta'lim muhitida o'qitishning psixologik-pedagogik xossalarni aniqlashtirish, ta'lim jarayonida optimal o'quv variantlarni tanlashni amalga oshirishga qaratilgan tadqiqotlarga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, texnika yo'nalishidagi ta'lim muassasalarining elektron ta'lim muhiti sharoitida bo'lajak muhandislarni kasbiy o'qitishda zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish oliy ta'lim sifatini yangi bosqichga ko'tarishda muhim omil hisoblanadi. Buning uchun, oliy ta'limning xalqaro andozalarga mosligini ta'minlash va ijtimoiy buyurtmaga muvofiq malakali muhandislarni axborot texnologiyalari va tabiiy fanlar negizida kasbiy o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va elektron ta'lim muhitida amalga oshirish talab etiladi.

Respublikamizda ta'lim jarayonini modernizatsiyalash maqsadida xorijiy oliy ta'lim muassasalari filiallari, qo'shma fakultetlar va ta'lim dasturlari amalga joriy qilindi. "Uzluksiz ta'limni yanada takomillashtirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlarni tayyorlash siyosatini davom ettirish" va "ta'lim va o'qitish sifatini baholashning xalqaro standartlarini joriy etish asosida oliy ta'lim muassasalari faoliyatining sifati hamda samaradorligini oshirish" [1]. Bu esa, bo'lajak muhandislarni tayyorlashning mazmuniy tavsiflari, elektron ta'lim muhiti sharoitida modulli va dasturlashgan o'qitish texnologiyasidan foydalanish imkoniyatlarini oshirish va malakali mutaxassislarni o'qitish jarayonini takomillashtirishni taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida", 2018-yil 19-fevraldagi PF-5349-son "Axborot texnologiyalari kommunikatsiyalari sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2020-yil 6-noyabrdagi PF-5264-son "O'zbekistonning

yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonlari, 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909-son "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2017- yil 27-iyuldagi PQ-3151-son "Oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalar va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2018-yil 5-iyundagi PQ-3775-son "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorlari hamda boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirish kredit-modul tizimini yo'lga qo'yishga asos bo'ladi [1].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mamlakatimizda malakali kadrlar kasbiy tayyorgarligini turli aspektlarda takomillashtirishga doir fundamental tadqiqotlar, elektron ta'lim muhitini tashkil etish va axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy asoslari hamda bo'lajak muhandislarni axborot texnologiya va tabiiy-ilmiy fanlar negizida o'qitish bo'yicha mamlakatimiz olimlaridan R.H.Djurayev, Sh.E.Qurbonov, A.Abdugodirov, U.Begimqulov, U.I.Inoyatov, A.R.Xodjaboyev, N.A.Muslimov, Q.T.Olimov, Sh.S.Sharipov, Z.K.Ismailova, G.N.Ibragimova, A.Haitov, F.M.Zakirova, M.Aripov, O.Turakulov, N.I.Taylaqov, R.D.Shodiyev, L.N.Shibarshova, I.A.Otabayev, U.Yuldashev va boshqa olimlarning ishlarida o'z aksini topgan.

Mamlakatimiz olimlaridan M.X.Lutfillayev, S.I.Qulmamatov, N.A.Kayumova, B.Z.Turayev, Z.A.Mardanov, D.A.Madjidova, H.Y.Najmiddinova, X.B.To'xtaxo'jayev, B.SH.Madaminov va M.Y.Eshnazarovalar ta'lim jarayonida zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanish metodikalarini takomillashtirish va individual ta'lim olish hamda mustaqil ta'lim sifatini yaxshilash bo'yicha ishlar olib borganlar [2,3,4].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

"Kredit soat" tizimi dastlab AQShda paydo bo'lgan va takomillashgan. 1869-yilda Garvard universiteti Prezidenti, Amerika ta'limining atoqli namoyandasi Charlz Eliot birinchi bo'lib "kredit-soat" tushunchasini kiritdi va 1870-1880-yillar davomida fan hajmini kredit-soatlarda o'lchashga imkon beruvchi tizimni joriy qildi. 1892 yildan "kredit-soat" tizimini joriy qilishning ikkinchi bosqichi boshlandi. Bunda AQSh milliy ta'lim qo'mitasi "kollej-maktab" bo'g'inini yaxshilash, o'rta maktablarda o'quv dasturlarini standartlash maqsadida nafaqat kollejlarda, balki o'rta maktablar uchun ham "kredit" tushunchasini joriy qildi va keyinchalik bakalavriat dasturlari mazmunini baholashning kredit tizimini magistratura va doktorlik ta'lim bosqichlarigacha kengaytirdi.

Ispaniyada universitet ta'limi ko'p pog'onali bo'lib quyidagi davrlarni o'z ichiga oladi:

- birinchi ta'lim davri: u kamida 3 yil davom etadi va 180-270 ispan kreditlariga teng bo'ladi;
- birlashtirilgan birinchi va ikkinchi davrlar: 4-5 yilga mo'ljallangan bo'lib (tibbiyot mutaxassisliklari uchun 6 yil), birinchi davr
 - 2-3 yil, ikkinchisi - 2 yil davom etadi. Ko'rsatilgan 4,5 va 6 yilda talabalar 300-500 kredit to'plashadi.
 - ikkinchi davr – yakka tartibda;
 - uchinchi davr – doktorantura.

Birinchi davr yakunida talabalarga Diplomado, Arquitecto Tecnico va Ingeniero Tecnico kabi akademik darajalar berilishi mumkin. Ikkinchi davr yakunida esa - Licenciado, Arquitecto yoki Ingeniero Superior darajalari berilishi mumkin. Doktorlik darajasi uchinchi davrda o'qishni yakunlagan va dissertatsiyani muvaffaqiyatli himoya qilgan talabalarga beriladi.

Ispaniyada "kredit"ni aniqlashga o'zgacha yondashiladi – har bir kredit

10 soat auditoriya mashg'ulotlariga mos keladi, to'plangan kreditlar yig'indisiga qarab talabani o'zlashtirishi baholanadi. Talabalar tomonidan nazariy va amaliy mashg'ulotlar bo'yicha alohida kreditlar to'planadi, ularni hatto auditoriya mashg'ulotlaridan tashqari boshqa o'quv ishlarini bajarib ham olish mumkin.

Belgiyada kredit ta'lim tizimi Yevropa ECTS kredit tizimlariga moslashtirilgan va xalqaro hamkorlik doirasida qo'llaniladigan ko'rinishda taqdim etilgan.

Buyuk Britaniyada ta'lim tizimi Birlashgan Qirollikning CATS (Credit Accumulation and Transfer Scheme/System – Kreditlarni to'plash va ko'chirish sxemasi/tizimi) tizimiga asoslangan

bo'lib, uning maqsadi ko'p sonli malaka hujjatlari tizimini har bir tur uchun alohida kreditlar belgilash orqali tartibga solish va yagonalashtirishdir. CATS tizimi Birlashgan Qirollikda, Janubiy Afrikada va Yangi Zelandiyada keng tarqalgan.

Kredit ta'lim tizimini o'rganish va tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, dunyoning turli davlatlarida u o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shunga qaramasdan, kredit ta'lim tizimining samarasi va maqsadga muvofiqligi uning ko'plab dunyo davlatlari ta'lim tizimlarida ko'proq tarqalganligi bilan asoslaniladi, chunki ta'lim dasturlarining talabalarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilishi ijodiy faollikni va bilim olishga o'zini safarbar qilishga, oxir-oqibat ta'lim sifatini oshirishga imkon beradi.

Kredit-modul tizimiga o'tishda bir qator muammoli jihatlarga e'tiborimizni qaratishimiz va bu tizimning afzallik jihatlarga urg'uberish maqsadga muvofiqdir.

Ma'lumki, talabani umumiy yuklamasi auditoriya va mustaqil ta'lim yuklamalaridan iborat. Amaldagi ta'lim tizimida auditoriya yuklamalariga katta e'tibor qaratilib kelinmoqda, lekin mustaqil ish turlari hali ommalashmagan. Kredit tizimida, eng avvalo, talabani mustaqil ishiga jiddiy e'tibor qaratiladi.

Kredit bu baho emas, balki ish hajmi hisoblanadi. Masalan, talaba 5 kreditlik fanni o'zlashtirgan bo'lsa, u 5 kredit hajmidagi ishni bajargan hisoblanadi, ya'ni u ushbu fanning ma'ruzalarida, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarida qatnashgan, mustaqil ish topshiriqlarini bajargan hisoblanadi. Demak, bu fanni o'zlashtirgan talaba uni qanday bahoga o'zlashtirganidan qat'iy nazar u 5 kreditni qo'lga kiritadi.

O'quv jarayonini rejalashtirish oliy o'quv yurtining o'quv faoliyatini boshqarishda muhim elementlaridan biri hisoblanadi. U quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

- dastlab o'quv yili davomidagi asosiy o'quv jarayonlari va ularni amalga oshirish muddatlari aks ettirilgan akademik taqvim tuziladi;
- namunaviy o'quv rejaga qo'shimcha ravishda tanlov fanlarining ro'yxati shakllantiriladi;
- namunaviy o'quv reja va tanlov fanlari ro'yxatiga mos ravishda edvayzerlar yordami bilan, Registrator Ofisi va dekan nazorati ostida har bir talabani shaxsiy o'quv rejasi shakllantiriladi;
- ishchi o'quv rejalari tuziladi.

Har bir fanning hajmi butun sonli kreditlar bilan ifodalanadi. O'rta hisobda fanlar soni 40 tadan oshmaslik sharti bilan bitta fanga o'rtacha $240/40=6$ kredit ajratilishi mumkin, fanlar uchun kreditlar undan kam yoki ko'p ham bo'lishi mumkin.

Ishchi o'quv rejalarda auditoriya mashg'ulotlarining nisbatlari (ma'ruza, amaliy, laboratoriya mashg'ulotlari va h.k.) fanning o'qitilish usullaridan kelib chiqqan holda oliy o'quv yurtining ilmiy-uslubiy kengashi tomonidan komissiyalar xulosasiga ko'ra belgilanadi.

Kredit ta'lim tizimida o'qituvchi (pedagog) o'zining vazifasiga ko'ra ta'lim jarayonining quyidagi subyektlari sifatida faoliyat olib borishi mumkin:

- lektor;
- tyutor;
- edvayzer;
- maxsus komissiya a'zosi.

Lektor sifatida yuqori akademik professorlar yoki dotsentlar safidan malakali o'qituvchilar tayinlanadi. Ular ma'ruza darslarini yuqori ilmiy-uslubiy darajada olib borishadi.

Ma'ruzalar akademik potoklarga, ya'ni mutaxassisligi yaqin bo'lgan bir nechta guruhlariga o'qiladi. Auditoriyadagi talabalar soni lektorning malakasidan va auditoriyaning texnik imkoniyatlaridan kelib chiqib belgilanadi.

Professor va dotsentlar o'zlarining ilmiy saviyasi, ilmiy izlanish yo'nalishlari va pedagogik mahoratidan kelib chiqib bir mutaxassislik ichida bir nechta fanlardan ma'ruza o'qishlari mumkin.

XULOSA

Bugungi kunda yurtimizning aksar oliygohlarida kredit-modul tizimi yo'lga qo'yildi. Jarayon hali tugallanmaganligini inobatga olib aytish mumkinki, ushbu tizimni to'liq va mukammal amalga oshirish uchun nafaqat oliygohlar ma'muriyati, balki o'qituvchilardan, talabalardan faollik, tirishqoqlik va mehnatsevarlik talab etiladi. Zero, ilm yo'lida qo'yilgan qadamlar kelajakda O'z mevasini bermay qo'ymaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni.// O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. –Tashkent, 2017. – B.39. (Decree of the Resident of the Republic of Uzbekistan "On the Strategy of Actions for the Further Development of the Republic of Uzbekistan".// Collection of Legal Documents of the Republic of Uzbekistan. -Tashkent, 2017. - p.39.)
2. Абдуқодиров А.А. Таълимда инновацион технологиялар. – Тошкент: Истеъдод, 2008. – 180 б. (Abdukadirov A.A. Innovative technologies in education. - Tashkent: Talent, 2008. - 180 p.)
3. Akademik litsey va kasb-hunar kolleji o'qituvchilarining malakasini oshirishda masofali o'qitish metodikasi //Uzluksiz ta'lim. IMJ. -№5. -T.: 2004. -B. 3-12. (Methodology of distance education in improving the qualifications of academic lyceum and vocational college teachers //Continuous education. IMJ. - #5. -T.: 2004. -p. 3-12.)
4. Begimkulov U.SH. Pedagogik ta'lim jarayonlarini axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti. Ped. f. d diss. -T.: 2007. -305 b. (Begimkulov U.SH. Theory and practice of organization and management of informatization of pedagogical educational processes. Ed. f. d diss. -T.: 2007. -305 p.)
5. Ibragimova G.N. Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari asosida talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish. Dissertatsiya PhD: 13.00.01.-Toshkent. 2017.-130-b. (Ibragimova G.N. Development of students' creative abilities based on interactive teaching methods and technologies. Dissertation RhD: 13.00.01.-Tashkent. 2017.-130-p.)
6. Turaqulov O.X. Axborotlashtirilgan ta'lim muhitida kichik mutaxassislar tayyorlashning ilmiy-metodik ta'minotini takomillashtirish. Diss. ... p.f.d. DSc. – T.: - 2017. – 342 b. (Turakulov O.Kh. Improvement of scientific-methodological support of training of junior specialists in an informed educational environment. Diss. ... r.f.d. DSc. - T.: - 2017. - 342 p.)
7. Otabayev I.A. Kasb-hunar kollejlarda ishlab chiqarish ta'limini samarali tashkil etishning ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish. Dissertatsiya PhD: 13.00.05.-Toshkent. 2018.-128-b. (Otabayev I.A. Improvement of the scientific and methodological foundations of effective organization of industrial education in vocational colleges. Dissertation RhD: 13.00.05.-Tashkent. 2018.-128-p.)
8. Oliy ta'lim o'quv jarayonini takomillashtirishda axborot texnologiyalarini integratsiyalash nazariyasi va amaliyoti (Informatika va tabiiy fanlar misolida) : Dis. ... ped. fan. dok. – Samarqand: 2005. – 185 b. (The theory and practice of information technology integration in the improvement of the educational process of higher education (in the case of informatics and natural sciences): Diss. ... ed. science. doc. - Samarkand: 2005. - 185 p.)
9. Mustaqil ta'limni tashkil etishda kompyuter texnologiyalaridan foydalanish metodikasi («Informatika va axborot texnologiyalari» fani misolida):Dis. ... ped. fan. nom. – Guliston: 2008. – 122 b (The methodology of using computer technologies in the organization of independent education (in the example of the science of "Informatics and information technologies"): Dis. ... ed. science. name - Gulistan: 2008. - 122 p)
10. Kasb-hunar kollejlarda "axborot texnologiyalari" fanidan o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazish metodikasi: Dis. ... ped. fan. nom. – Toshkent: 2008. – 128 b (Methodology of organization and conducting of training sessions in "information technologies" in vocational colleges: Dis. ... ed. science. name - Tashkent: 2008. - 128 p)
11. Informatika va axborot texnologiyalari sohasi pedagoglarining umumkasbiy fanlar integratsiyasida kasbiy kompetentligini shakllantirish: Dis. ... ped. fan. fal.dok. – Toshkent: 2018. – 119 b (Formation of professional competence of editors in the field of informatics and information technologies in the integration of general professional sciences: Dis. ... ed. science. fal. doc. - Tashkent: 2018. - 119 p)
12. Bo'lajak biologiya o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda modul texnologiyalarini takomillashtirish: Dis. ... ped. fan. fal.dok. – Chirchiq: 2019. – 153 b. (Improvement of module technologies in professional training of future biology teachers: Dis. ... ed. science. fal. doc. – Chirchik: 2019. – 153 p.)
13. Tabaqalashgan yondashuv asosida mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilarini oila sharoitiga reintegratsiyasining ijtimoiy-pedagogik tizimini takomillashtirish: Dis. ... ped. fan. fal.dok. – Chirchiq: 2019. – 145 b., (Improvement of the socio-edagogical system of reintegration of children of orphanages into family conditions based on a differentiated approach: Dis. ... ed. science. fal. doc. – Chirchik: 2019. – 145 p.,)
14. Oliy ta'lim muassasalarida algebrani o'qitishda talabalarning mustaqil o'quv faoliyatlarini shakllantirish metodikasi: Dis. ped. fan. nom. – Namangan: 2011. – 138 b (Methodology of formation of independent educational activities of students in teaching algebra in higher education institutions: Dis. ed. science. name - Namangan: 2011. - 138 p)
15. Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida talabalar ta'limini individuallashtirish (jismoniy tarbiya misolida) : Dis. ped. fan. fal.dok. – Chirchiq: 2018. – 142 b (Individualization of student education in editorial higher education institutions (in the example of physical education): Diss. ed. science. fal. doc. – Chirchik: 2018. – 142 p)
16. 5-6- sinf o'quvchilariga jismoniy tarbiya darslarida tabaqali-individual yondashish: Dis. ped. fan. nom. – Toshkent: 2005. – 126 b. (Class-individual approach to 5th-6th grade students in physical education classes: Dis. ed. science. name - Tashkent: 2005. - 126 p.)
17. Masofali o'qitish orqali talabalarning "Hisoblash usullari" kursini o'zlashtirish samaradorligini oshirish uslubiyoti: Dis. ped. fan. nom. – Namangan: 2012. – 139 b. (Methodology of improving the efficiency of students' mastery of the "Calculation methods" course through distance learning: Dis. ed. science. name - Namangan: 2012. - 139 p.)